

بسمه تعالی

مروری بر نقش و عملکرد اندیشکده‌ها در امروز و فردای نظام سلامت

دکتر علی دباغ

استاد دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

و رئیس اندیشکده سلامت مولانا

سرشناسه	دباغ، علی، ۱۳۵۰ اردیبهشت -
عنوان و نام پدیدآور	مروری بر نقش و عملکرد اندیشکده‌ها در امروز و فردای نظام سلامت/ علی دباغ.
مشخصات نشر	تهران: آرتین طب، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۱۰۰ص: مصور (رنگی)، جدول (رنگی).
شابک	۸-۵۵۴-۴۲۴-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	تسهیلات سلامت -- ایران
موضوع	Health facilities -- Iran
موضوع	سلامت‌پروری -- ایران -- برنامه‌ریزی -- سیاست دولت
موضوع	Health promotion -- Planning -- Government policy -- Iran
موضوع	تسهیلات سلامت -- هدف‌ها و نقش‌ها
موضوع	Health facilities -- *Aims and objectives
رده بندی کنگره	۱۳۹۷ ۱۹د۲ الف/ ۸۴ RA۹۸۴
رده بندی دهکده	۳۶۲/۱۱۰۹۵۵
شماره ثبت‌شناسه ملی	۵۵۲۵۲۸۷

نام کتاب:	مروری بر نقش و عملکرد اندیشکده‌ها در امروز و فردای نظام سلامت
مؤلف	دکتر علی دباغ
ناشر:	انتشارات آرتین طب
حروفچینی و صفحه‌آرایی:	معصومه زیرک
نوبت چاپ:	اول
تیراژ:	۱۰۰۰
لیتوگرافی:	ندای دانش
چاپ:	غزال
صحافی:	غزال
شابک:	۸-۵۵۴-۴۲۴-۶۰۰-۹۷۸
بها:	۱۰۰۰ تومان

مرکز پخش:

تهران، بلوار کشاورز، خیابان ۱۶ آذر، پلاک ۶۸، طبقه سوم، انتشارات آرتین طب

فکس: ۸۸۹۹۵۱۴۱

تلفن: ۸۸۹۷۱۴۰۰

Email: Artinteb@yahoo.com

Site: artinteb.ir

تمامی حقوق مادی و معنوی این اثر برای ناشر محفوظ است. لذا هرگونه تکثیر و بازنویسی مطالب به هر نحو ممکن در هرگونه رسانه، کتاب، مجله، جزوه و لوح فشرده بدون اجازه کتبی ناشر شرعاً حرام است و موجب پیگرد قانونی می‌شود.

پیشگفتار.....	۵
فصل اول: مروری بر برخی از چالش‌های نظام سلامت.....	۱۱
بخش اول.....	۱۲
بخش دوم.....	۱۸
بخش سوم.....	۲۴
بخش چهارم.....	۳۰
بخش پنجم.....	۳۴
بخش ششم.....	۳۹
بخش هفتم.....	۴۵
فصل دوم: مقدمه و معرفی برخی از اندیشکده‌های سلامت دنیا.....	۵۱
اندیشکده‌های سلامت در ایالات متحده.....	۵۴
اندیشکده Academy Health.....	۵۶
Alliance for Health Policy.....	۵۸
اندیشکده آلتارم Altarum Institute.....	۶۰
انجمن سلامت عمومی آمریکا.....	۶۲
اندیشکده Avalere.....	۶۵
لوگوی اندیشکده.....	۶۷
اندیشکده بروکینگز.....	۶۸
مؤسسه رند (RAND Corporation).....	۷۱
مؤسسه فناوری اطلاعات جنرال دینامیک (General Dynamics Information Technology).....	۷۵
اندیشکده توسعه جهانی (Center for Global Development (CGD).....	۷۶
مؤسسه تحقیقاتی مثلث (Research Triangle Institute: RTI).....	۷۸

- ۸۰.....مؤسسه اوربن
- ۸۲.....مؤسسه تحقیقاتی وستات Westat
- ۸۳..... World Resources Institute (WRI) "مؤسسه منابع جهانی"
- ۸۵.....اندیشکده‌های سلامت در کشور چین
- ۸۶.....اندیشکده‌های سلامت در بریتانیا
- ۹۰.....اندیشکده‌های سلامت اتحادیه اروپا
- ۹۱.....اندیشکده‌های سلامت استرالیا
- ۹۳.....اندیشکده‌های سلامت در ژاپن
- ۹۵.....اندیشکده‌های سلامت در کانادا
- ۹۷.....فصل سوم: چگونه به اندیشکده سلامت راه‌اندازی کنیم؟

ان فی خلق السموات و الارض و اختلاف الليل و النهار لایات لا ولی الالباب الذین یذکرون الله قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم و یتفکرون فی خلق السموات و الارض ربنا ما خلقت هذا باطلا سبحانک فقنا عذاب النار...؛

همانا در آفرینش آسمان‌ها و زمین و جایگزین گشتن شب به جای روز و روز به جای شب برای خردمندان نشانه‌هایی از قدرت پروردگار مشهور است. آن خردمندانی که خدای را در حال ایستاده و نشسته و بر پهلو یاد می‌کنند و در خلقت آسمان‌ها و زمین می‌اندیشند که ای خدای ما تو این‌ها را باطل و برخلاف حکمت نیافریده‌ای. تویی منزّه از هر باطل و خطایی پس ما را از عذاب آتش نگهدار باش»

(آل عمران، آیه ۱۹۱ - ۱۹۰)

رسول خدا (ص) فرمود: هر سه ساعه خیر من عبادۀ سنه؛ اندیشیدن یک ساعت برتر است از عبادت یک سال.

همگان می‌دانیم که برای رسیدن به توسعه یافتگی، داشتن برنامه‌ریزی و اجتناب از روزمرگی یکی از ابتدایی‌ترین اصول است. اما نکته اینجاست که چگونه به این هدف دست پیدا کنیم؟ شاید گفتن این جمله که ما برای مدیریت کلان نیازمند برنامه هستیم جمله‌ای آسان باشد ولی عمل به آن کاری بسیار دشوار و نیازمند تلاش مفصل است.

به همین دلیل، یکی از مهم‌ترین منابع تصمیم‌گیری در کشورهای پیشرفته، اندیشکده‌ها هستند؛ که نقش ویژه‌ای در برنامه‌ریزی‌های بلندمدت و یایش و ارزیابی عملکردهای جاری در این کشورها بر عهده دارند. اما آیا در نظام سلامت هم اندیشکده‌ها وجود دارند؟ و آیا اصلاً اندیشکده‌های نظام سلامت در کشور وجود خارجی دارند؟

در این جا لازم است ۳ نکته مهم را در ذهن داشته باشیم که این پرسش‌ها حتماً باید در همه قسمت‌های بحث دائماً به صورت خودآگاه و ناخودآگاه مد نظر قرار گیرد^۲:

۱. بخشی از این نوشتار در صفحه ۴ روزنامه ایران مورخ ۱۳۹۶/۱۰/۲۴ منتشر شده است: <http://www.iran-newspaper.com/Newspaper/Page/6692/Social/4/0>

2. <http://www.irna.ir/fa/News/82788609>

- آینده پژوهی در ارتقای وضعیت اجتماعی ایران: واجب‌تر از نان شب
- نظام سلامت؛ مولفه اجتماعی مهم و تعیین کننده اما مغفول مانده در ایران
- اندیشکده‌های نظام سلامت تنها راه حل مؤثر برای یافتن پاسخ به سوالات در خصوص ایفای نقش واقعی نظام سلامت در حیطه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی برای رسیدن به توسعه یافتگی جامعه اسلامی ایرانی

۱۰۰ دی‌ماه هر سال یادآور یک خاطره تلخ است و آن خاطره تلخ، سالمرگ امیرکبیر است. آیری که ما اغلب او را ناخودآگاه با وطن‌دوستی‌اش به یاد می‌آوریم و شهادت در راه وطن و کمر به چندین هدف منحصربه‌فرد او در مدیریت می‌پردازیم. مانند تلاش‌هایش برای آبله کر، درمانی که حتی مردم آنقدر دانش نداشتند که از این کار سر باز زنند. امیری ممتاز که جان را فدای دوست داشت و پیشرو در زمانه خود بود، او گرچه صدارتش ۳ سال و اندک بیشتر نبود، اما چنان جلوتر از زمان خود حرکت کرد که شد نقطه عطف ترقی. امیر در آن مدت که ناه بی‌دریغ جلو رفت و جان را بر سر همین تلاش‌ها گذاشت البته که حسودان و فرومایگان و بی‌مایگان فکری، تاب دیدن حرکت رو به جلوی کسی همچون او را نداشتند.

اما امیر برخلاف جامعه پر از خرافه و تنگ‌نظری آن روزگار حرکت کرد، بی‌چشمداشت و مزدش هم شد از هم باز شد. رفاقت‌هایش و دستمالی که آخرین نفس‌ها را در گلو به شماره انداخت و متوقف کرد.

اما اثرات آن بعدها در ایران هویدا شد و تا ابد، ایران مفتخر به داشتن امیری چون اوست، امیری که می‌دانست قبل از انجام هرکاری ببیندیشد و کارها را طوری پی بریزد که ماندگار شوند و هرچه از عمر طرح‌ها بگذرد بار و بار بیشتری داشته باشد. این که بی‌ریشه باشند و زود به خشکی و خمودگی برسند.

این تصویری است از امیر کبیر یعنی یک مدیر موفق و مدلی پیش‌تاز در آینده‌پژوهی. او برای رونق اقتصادی «مجمع‌الصنایع» را ساخت تا هنرمندان و استادکاران گرد هم بیایند و هم شاگردانی تربیت کنند و هم هنر و صنایع دستی ایران با ساخت مایحتاج روزانه مردم رونق بگیرد؛ برای فروش هم ایده‌هایی داشت و راسته امیرکبیری که ساخت هنوز هم در بازار تهران به همین نام مشهور است. راسته‌ای زیبا و اصولی برای بازرگانان و تاجران و صنعتکاران. بگذریم از بخش اقتصادی که به عنوان

شاهد مثال آورده شد اما امیر را بیشتر از همه به دارالفنونی می‌شناسند که پایه‌گذار علوم جدید در ایران شد و عامل ترقی، جایی برای جوانه زدن علم به روز در ایران و حوزه‌های مختلفی را پوشش داد و کشوری ساکن را به حرکت درآورد و در مسیر پیشرفت انداخت. افسوس که افتتاح دارالفنون چند روز قبل از مرگ امیرکبیر بود اما برای امیری چون او چه اهمیت داشت که جاوید ماندن را در تمام زمانه‌ها ترجیح می‌داد به منفعت در زمان حال.

دارالفنون ۱۳ روز قبل از مرگ امیر با هفت آموزگار اتریشی و چند مترجم از میان دانش‌آموخته‌های فرستاده شده به فرانسه، کار خود را شروع کرد؛ یکشنبه ششم دی ماه ۱۲۳۰ میلادی روز پیش از قتل امیرکبیر و با حضور ناصرالدین شاه، میرزا آقاخان نوری، دراعظم جدید و گروهی از دانشمندان و معلمین ایرانی و اروپایی با ۳۰ نفر شاگرد. در روزنامه «تجلی» اتفاقیه هم آمد که «بر حسب امر فرمان مطاع افتتاح گردید و از آن تاریخ علوم مستطاری و فنون مستحدث و صنایع مستغرب که حکمای اروپا اساس آن‌ها را در ظرف چندین قرن به پا ساخته بودند در این تأسیس با تقدیس انتشار همی گرفت و اشتها همی پذیرفت.»

استادان وقتی به تهران رسیدند با امیری نبود به پیشوازشان بیاید. طرفه آن که امیر در روزهای آخر سفارش کرده بود که برخی محلمان و نزدیکان که تا می‌توانید با این استادان به نیکی رفتار کنید و قدوم‌شان به شایستگی پذیرا باشید؛ حال آن‌که وارثان این میوه امیر، حتی از این اندک قدم هم در بدر ورود تا حد زیادی خودداری کردند، اما بالاخره استادان ماندند و درس دادند و اثرات مثبت حضورشان بیش از آن چیزی بود که در آن زمانه تنگ‌نظر حس شود. آنهم دارالفنونی نه تمام رشته‌های پایه و مورد نیاز برای پیشرفت در جامعه را پی‌ریخته بود. از طب گرفته تا مسائل نظامی. این مدرسه هفت رشته تحصیلی داشت؛ پیاده نظام، سواره نظام، توپخانه، پزشکی، جراحی، داروسازی و کانی‌شناسی و افراد مؤثری چون دکتر «پولاک» در زمینه طب، دکتر «فوکتی» در زمینه طبیعیات و داروسازی و... در ابتدای کار به تدریس پرداختند. بعدها هم افراد مشهوری چون دکتر «کلوک» در زمینه طب و جراحی به دارالفنون اضافه شدند.

تاریخ به خوبی روایتگر داستان دارالفنون و استادان و شاگردان آن است و شرح‌اش در این مجال نمی‌گنجد. غرض این بود که یادی شود از امیرکبیری که پیشرو بود در

تفکر و آینده‌پژوهی عملیاتی و دیدن سال‌ها و چه بسا قرن‌های بعد از خود؛ چیزی که امروز در برخی حوزه‌ها، مانند همین سلامت که اتفاقاً امیر زحمت زیادی برایش کشید، کمی مغفول مانده است. داشتن طرح و ایده‌ای که فقط به سامان کردن اکنون را در نظر نداشته باشد و فکر فردای این مرز و بوم را هم بکند، هرچند که طرح‌ها موافقان زیادی نداشته باشد و دشمن‌تراشی هم بشود که چه باک، وقتی در هر دوره کم‌اند کسانی که به جز خود و گذران امروز به چیزی دیگری توجه کنند. امیر کبیر در بیش از ۲۰۰ سال قبل مدلی عملیاتی و نه صرفاً تئوریک را از آینده پژوهی در نظام مدیریتی کشور، معرفی کرد که همچنان درس‌های زیادی برای گفتن دارد.

شاید ما هم امروز بیش از پیش نیازمند طرح‌هایی هستیم که چون دارالفنون اصولی باشد و به آینده‌ای پیشرو فکر کند و تنها به فکر رفع و رجوع نیازهای روزمره نباشد، چرا که این نیازها سیل و ریع تر از فعل ما تغییر می‌کنند و نباید ما را دچار غافلگیری کنند. البته تنها نه زمینه عام سلامت که در همه زمینه‌ها باید آثار پروژه‌ها در آینده مد نظر باشد و نه تنها زمان حال؛ چراکه ما در برخی حیطه‌ها نیازمند جراحی هستیم نه ارائه انواع و اقسام مسکن‌ها. امیر برخلاف جامعه پر از خرافه و تنگ‌نظری آن روزگار حرکت کرد، بی‌چشم‌داشت.

اگر می‌خواهیم مؤلفه‌های اجتماعی را بهبود بخشیم حتماً باید در بالای لیست کاری خود به نظام سلامت بپردازیم. برای این کار لازم است به چند سؤال مهم پاسخ دهیم:

۱. آیا در ایران نیاز به وجود اندیشکده سلامت داریم؟
۲. سابقه و تاریخچه ایجاد اندیشکده‌های نظام سلامت در در چیست؟
۳. وضعیت فعلی اندیشکده‌های نظام سلامت در کشورهای مختلف دنیا چگونه است؟
۴. اندیشکده‌های نظام سلامت در نظام سلامت کشورهای دنیا نقش مهمی دارند یا نه؟
۵. عملکرد اندیشکده‌های نظام سلامت چگونه است و چه قسمت‌هایی از هر کشور را تحت تاثیر می‌گذارد؟

۶. در دنیای امروز چگونه اندیشکده‌های نظام سلامت به فعالیت می‌پردازند؟
۷. برآیند کاری اندیشکده‌های نظام سلامت چیست و اگر نباشد، آیا ضرر و زیانی به کشور وارد می‌شود یا نه؟
۸. اندیشکده‌های نظام سلامت باید دولتی باشند؛ یا خصوصی؛ یا هیچکدام یا هر دو؟
۹. چه نوع افرادی و با چه تخصص‌هایی باید در اندیشکده‌های نظام سلامت حضور داشته باشند؟
۱۰. در نظام سلامت هر کشور، چگونه می‌توان اندیشکده یا اندیشکده‌های سلامت را را اندازی کرد؟

این‌ها سوالاتی است که پاسخ به آنها می‌تواند راهبردهای تعیین‌کننده‌ای برای نظام سلامت ایجاد کند و با عملیاتی شدن آن، امکان آینده پژوهشی و برنامه‌ریزی دراز مدت و در نهایت، پیشرفت و ارتقا در یکی از مهمترین مؤلفه‌های اجتماعی، یعنی نظام سلامت را پدید آورد. سالانه در فصل‌های این کتاب به این موضوعات خواهیم پرداخت و در این کتاب به قدر مجاز، به طور اجمال، برخی از معضلات مهم نظام سلامت به صورت خلاصه معرفی خواهیم شد. سپس، مروری بر برخی از اندیشکده‌های نظام سلامت بیان خواهد شد؛ بخصوص با رویکرد به موارد پیشگفت؛ گرچه این تنها قطره‌ای از دریاست اما به قول حضرت مولانا:

آب دریا را اگر نتوان کشید / هم در تشنگی باید چشید